

Siber Mağduriyet

DOI: 10.26466/opus.528679

*

Nesrin Duman* – Esra Nihan Bridge**

* Dr. Öğr. Üyesi., Bartın Üniversitesi., Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Bartın/ Türkiye

E-Posta: nesrinduman@bartin.edu.tr

ORCID: [0000-0002-2751-8315](https://orcid.org/0000-0002-2751-8315)

**Uzman Psikolog, Kadıköy RAM, Kadıköy/ İstanbul/ Türkiye

E-Posta: esranihanbridge@gmail.com

ORCID: [0000-0001-5600-3129](https://orcid.org/0000-0001-5600-3129)

Öz

Siber mağduriyeti geniş ve çeşitli bir örnekleme kapsamlı bir şekilde inceleyen çok az araştırma yapılmıştır. Bu çalışmanın amacı, ortaokul ve lise öğrencileri arasında siber zorbalık mağduriyetinin yaygınlığını, etkisini ve farklılıklarını kapsamlı olarak incelemektedir. Araştırmanın katılımcılarını İstanbul'un en büyük ilçelerinden olan Kadıköy'de bulunan ortaokul ve liselerde okuyan 1752 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin toplanmasında Kişisel Bilgi Formu ile birlikte Siber Mağduriyet Ölçeği kullanılmıştır. Araştırmada öğrencilerin teknoloji kullanımının ve öğrencilerin demografik bilgilerinin siber zorbalık mağduriyeti ile ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sonucunda erkek öğrencilerin kızlara göre anlamlı derecede daha yüksek siber mağduriyet yaşadıkları görülmüştür. Ayrıca araştırma 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin 6., 7., 8. ve 9. sınıf öğrencilerine oranla daha fazla siber mağduriyet yaşadığını ortaya koymuştur. Siber mağduriyetin, internete girişin ebeveynler tarafından denetimli olmadığı hallerde, öğrencilerin internette geçirdikleri sürenin arttığı durumlarda anlamlı derecede daha yüksek olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin kişisel cep telefonunun olduğu durumlarda siber mağduriyetin ileri derecede yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin internete giriş amaçları dikkate alındığında, ödev maksatlı internete girenlerde siber mağduriyet düzeyinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırma öğrencilerin maruz kaldığı siber mağduriyeti ve bununla ilişkili faktörleri ortaya koyması bakımından literatüre katkı sağlamaktadır. Çocukların maruz kaldıkları siber mağduriyetin düzeyini ve mağduriyetle ilişkili faktörleri anlamak, online ortamdaki zorbalık davranışlarını önleme çalışmalarını güçlendirmek açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siber zorbalık, siber mağduriyet, internet, teknoloji, mağduriyet

Cyber Victimization

*

Abstract

Little research has been conducted that comprehensively examines cyber victimization with a large and diverse sample. The aim of the current study is to investigate the prevalence, impact, and differential experience of cyber bullying victimization comprehensively. The participants of the study consist of 1752 middle and high school students in Kadikoy which is one of the largest districts of İstanbul. The cyber victimization inventory and personal information questionnaire were used to gather research data. These surveys examined the relationship between cyber victimization and technology use and students' sociodemographic information. As a result of the research, it was observed that male students experienced significantly higher cyber victimization than females. Also, the results demonstrated that 10th and 11th grade students have experienced more cyber victimization compared to 6th, 7th, 8th, and 9th grade students. When internet access was not supervised by the parents and students' time of internet usage increased, it was found that they have experienced cyber victimization significantly higher. In cases where students have a personal mobile phone, cyber victimization is observed to be extremely high. In addition, considering the students' intention to access the internet, it has been found that the level of cyber victimization is low for those who used the internet for homework. This research contributes to the literature in terms of revealing cyber victimization and related factors. Understanding the level of cyber victimization that children are exposed to and the factors related to victimization are important for reinforcing studies to prevent bullying behaviors in the online environment.

Keywords: *Cyberbullying, Cybervictimization, Internet, technology, victimization*

Giriş

İnternet ortamı istismar ve mağduriyet için potansiyel bir alan sağlamaktadır (Mitchell, Finkelhor ve Wolak, 2003). Siber zorbalık literatürdeki diğer adlarıyla elektronik zorbalık ya da dijital zorbalık, cep telefonu, bilgisayar ve tablet gibi dijital ortamda yer alan bir zorbalık olarak tanımlanmış olup; e-mail, kısa mesaj (sms), internet siteleri, sosyal medya, online oyunlar gibi bireylerin görüp, katılıp, paylaşım yapabileceği birçok ortamda meydana gelebilmektedir ("What is cyberbullying", 2019). Siber zorbalık olumsuz, zarar verici, yanlış, kaba bir içeriği birine gönderme, paylaşma, yayma, ya da birine ait özel bilgiyi paylaşma şeklinde (örneğin birini utandırmak, küçük düşürmek, aşağılamak amaçlı) kendini gösterebilmektedir ("What is cyberbullying", 2019). Siber zorbalığı diğer akran zorbalıklarından ayıran en önemli detaylardan biri siber zorbalığın haftanın yedi günü 24 saat meydana gelebilecek olmasıdır (Williard, 2007).

Arıcak ve arkadaşlarının (2008) yaşları 12 ile 19 arasında değişen 269 ortaokul ve lise öğrencisini dâhil ettikleri araştırma erkeklerin %13.4, kızların ise %10.4'ünün kendilerini siber zorbalık mağduru olarak tanımladığını ortaya koymuştur. Aynı araştırma, mağdur grubun en çok karşılaştıkları siber zorbalık davranışları olarak dedikodu yayma, aşağılama, kızdırma ve tehdit etme olduğunu ileri sürmüştür (Arıcak vd., 2008). Erdur-Baker ve Kavşut (2007) yaşları 14 ile 19 arasında değişen 228 lise öğrencisini kapsayan araştırmalarında erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla siber mağduriyete daha fazla uğradıklarını vurgulamıştır. Aynı araştırma sohbet (chat) odasından atılma ve sohbet (chat) odasında hakarete uğrama, şifreleri ele geçirerek mesajlarına ulaşılması, hesabının bloke edilmesi, kamera (web-cam) ile ya da mesaj yoluyla zarar verilmesinin en yaygın siber mağduriyet türleri olduğunu ortaya koymuştur (Erdur-Baker ve Kavşut, 2007). Alanyazında kızların erkeklerden daha fazla siber mağduriyete uğradığına dair çalışmalar da mevcuttur. Örneğin, Wang, Iannotti ve Nansel (2009) Amerika Birleşik Devletleri'nde 6., 7., 8., 9. ve 10. sınıf öğrencilerini kapsayan 7182 kişi üzerinde yaptıkları araştırmalarında, öğrencilerin %13.6'sının son iki ayda en az bir kere elektronik ortamda mağduriyete uğradıkları ve

kızların siber mağduriyetlerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğunu vurgulamıştır.

Araştırmalar online ortamda erkeklerin doğrudan agresyonun açık olarak kendini gösterdiği tehdit gibi zorbalıklara daha fazla maruz kaldığını; kızların ise dedikodu yayma ya da başkaları gibi davranılarak kandırılma gibi dolaylı ve ilişkisel biçimde kendini gösteren türden zorbalıklara daha çok maruz kaldığını göstermiştir (Mishna vd., 2010). Slonje and Smith (2008) yaptıkları araştırmada resim veya video yoluyla yapılan siber zorbalığının etkisinin mağdurlar üzerinde daha fazla olumsuz etkisinin olduğunu ortaya koymuşlardır. Araştırmalarında, resim ve video içeren siber zorbalıkta başkaları tarafından gözlemlenebilir olması yani tanıkların olması, kimlerin görüp kimlerin görmediğinin bilinmemesi ve zorbalığın somut bir veri ile yapılması sebepleriyle bu türdeki siber mağduriyetin, mağdurlar için daha utanç verici veya incitici olarak deneyimlendiğini belirtmişlerdir (Slonje ve Smith, 2008). Öte yandan öğrenciler, e-mail ya da sms yoluyla maruz kaldıkları siber zorbalıktan daha az olumsuz etkilendiğini dile getirmişlerdir. Bununla ilgili emailin ya da sms'in kişisel olarak görülmemesi, mağdurların herkesin bu tür zorbalığa maruz kalabileceklerini ve kendilerinin özellikle seçilmemiş olduğunu düşünmeleri, ayrıca yollanan mesajları yüzeysel görmeleri gibi nedenler öne sürmüşlerdir (Slonje ve Smith, 2008).

Tehdit durumuna karşı verilen duygusal reaksiyon, kişide dengesizlik duygusu ve kontrol kaybını beraberinde getirmektedir (Duman, 2019). Siber zorbalığa maruz kalan öğrenciler, bir diğer deyişle siber mağdurlar üzgün, kaygılı ve korkmuş hissettiklerini, odaklanma zorluğu yaşadıklarını ve bunların derslerindeki başarısını etkilediğini belirtmişlerdir (Beran ve Li, 2005). Araştırmalar depresyon, madde kullanımı ve suça sürüklenmenin siber zorbalığa maruz kalan gençlerde daha yaygın olduğunu göstermiştir (Mitchell, Ybarra ve Finkelhor, 2007).

Araştırmalar çocukların ve gençlerin büyük çoğunluğunun, maruz kaldıkları zorbalığı ebeveynlerine anlatmadığını ortaya koymaktadır (O'Connell, Price, ve Barrow, 2004; Smith vd., 2008). Dooley, Gradinger, Strohmeier, Cross ve Spiel (2010) daha önce siber mağduriyete uğradığını ifade eden yaşları ortalama 12 olan, Avustralya'da 5959 ve Avusturya'da 1530 gencin yaşadıkları bu mağduriyet sonrası yardım istemeyip isteme-

diklerini ve yaşadıklarını ifade ettikleri duygusal zorlukları incelemiştir. Araştırmaları sonucunda elektronik ortamda zorbalığa maruz kalan gençlerin gündelik hayatta diğer zorbalıklara maruz kalanlara oranla daha az yardım istedikleri anlaşılmıştır. Gençlerin yardım istemeleri halinde öncelikle okuldaki arkadaşlarına, ailelerine, diğer arkadaşlarına, öğretmenlerine ve ebeveynleri dışındaki akrabalarına ulaştığı belirtilmiştir. Yardım istediğini ifade eden grubun çoğunun kız öğrenciler olduğu ve yaşadıkları duygusal zorluklar için destek aldıkları da bu araştırmanın ortaya koyduğu bir diğer bulgudur.

Mishna, Saini ve Solomon (2009) çocuk ve gençlerin maruz kaldıkları siber zorbalığı ailelerine anlatmalarına engel olan sebepleri araştırmış ve en önemli sebep olarak ebeveynlerin çocukları korumak için onların bir daha internet ya da telefon kullanmasına izin vermeyeceği korkusu yaşamalarının olduğunu bulmuşlardır. Bu bulgu çocukların bilgisayar ya da cep telefonu kullanma haklarından mahrum kalışlarıyla, sosyal dünyalarıyla bağlantılarını kaybetmelerini düşünmeleri ve bunu bir ceza gibi algıladıkları (Mishna, Saini ve Solomon, 2009) bulgusunu desteklemektedir.

Mishna, Cook, Gadalla, Daciuk ve Solomon (2010)'a göre siber zorbalık ortaokul ve lise öğrencileri arasında çok ciddi bir problem olarak kendisini göstermektedir. Bu sebeple bu çalışmada, 5, 6, 7, 8, 9, 10 ve 11. sınıf öğrencilerine siber mağduriyeti ve duyarlılığı ile ilgili ölçek uygulanmıştır. Bu çalışma, alanyazındaki siber mağduriyet araştırmaları konusundaki boşluğu ele almaktadır. Büyük kapsamlı olan bu araştırma ülkemizde orta ve lise düzeyinde eğitim gören öğrencilerde siber mağduriyeti inceleyen ilk araştırmalardan biridir.

Araştırmanın amacı

Araştırmada siber mağduriyet düzeyinin teknoloji kullanımı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Siber mağduriyet cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
2. Siber mağduriyet sınıf düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
3. Siber mağduriyet anne ve babanın eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?

4. Siber mağduriyet internete girme süresi denetimine göre farklılaşmakta mıdır?
5. Siber mağduriyet internet kullanım amacına göre farklılaşmakta mıdır?
6. Siber mağduriyet internet kullanım süresine göre farklılaşmakta mıdır?
7. Siber mağduriyet kişisel cep telefonu oluşuna göre farklılaşmakta mıdır?
8. Öğrencilerin en sık karşılaştığı siber mağduriyet türleri nelerdir?

Araştırmanın önemi

Araştırma; teknolojinin gelişimi ve gündelik yaşamlara girmesiyle başat sorun alanlarından biri haline gelen siber zorbalık mağduriyeti konusunda okul dönemi çocukları arasında kapsamlı bir araştırma olup; siber mağduriyetin nedenlerine ve bu olgunun hangi demografik değişkenlerle anlamlı ilişki içinde olduğuna ilişkin önemli bilgiler sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırmanın modeli

Araştırmanın modeli “geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle tespit etmeyi amaçlayan bir araştırma modeli” olan tarama modelidir (Karasar, 2018, s.109). Çalışmada tarama modellerinden biri olan genel tarama başlığı altında yer alan, iki ve daha çok sayıda değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve/veya derecesini belirlemeyi amaçlayan “ilişkisel tarama modeli” kullanılmıştır Bu model ilişki bir çözümlemeye olanak verecek veri çiftleri şeklinde yapılmaktadır (Karasar, 2018, s.114).

Veri toplama araçları

Bu araştırmanın verileri katılımcıların siber zorbalığa mağduriyet durumlarını belirlemek amacıyla “Siber Mağduriyet Ölçeği” ve Kişisel Bilgi Formu olmak üzere iki form kullanılarak toplanmıştır. Siber Mağduriyet

Ölçeği, Arıcağ, Tanrıkuu ve Kınay tarafından 2012 yılında geliştirilmiş o-lup toplam 24 maddeden oluşmaktadır. Araştırmacılar tarafından gelişt-irilmiş olan “Kişisel Bilgi Formu”; cinsiyet, yaş, sınıf bilgisi gibi bazı demo-grafik değişkenlere; ortalama internet kullanma süresi, internete bağlanılan yer, cihaz, internet denetim mekanizmasının varlığı gibi inter-net ve cihazlara ilişkin değişkenlere dair sorular içermektedir.

İşlem

Araştırmanın yapılabilmesi için öncelikle İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden gerekli izinler alınmıştır. Uygulama esnasında kullanılan form-lara araştırmaya katılımın gönüllülüğe dayalı olduğu, araştırmanın amacı ve önemi hakkında bilgilendirme metni yazılmıştır. Öğrencilerin Bilgilendirilmiş Onam Formu’nu incelemeleri ardından, araştırmaya gönüllü öğrenciler ile başlanmıştır. Ölçekler öğrencilere araştırmacılar tarafından gruplar halinde sınıflarda uygulanmıştır.

Analiz

Araştırma sonuçlarının analizinde ilk olarak form ve ölçeklerden toplanan veri sayısallaştırılarak Windows için SPSS-22 programına girilmiştir. Verilerin analizi için öncelikle ilgili veri setinin normal dağılım gösterip gös-termediğinin tespiti yapılmıştır. Birçok paket programda yer alan en popöler normal dağılıma uygunluk testleri Kolmogorow-Simirnov ve Shaphiro-Wilk testleridir. Her iki test içinde p değerinin 0,05 den büyük ($p>.05$) çıkması durumunda verilerin normal dağılıma sahip olduğu söy-lenmektedir. Bu açıdan verilerin istatistiksel analizinde doğru test yöntemi-ni belirleyebilmek için öncelikle normallik (Test of Normality) ve ho-mojenlik (Test of Homogeneity of Variances) test sonuçlarına bakılmış, incelenen veri setinin sonuçlarına göre parametrik veya nonparametrik testlerin uygulanmasına karar verilmiştir (Duman, 2018, s.79). Yapılan analizlerde veri setinin normal dağılım gösterdiği anlaşılarak analizler için parametrik testler kullanılmıştır. Veri setleri arası karşılaştırmalarda parametrik testlerden T-testi ve ANOVA analizleri yapılmıştır. Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi ve

farklılaşmanın yönünü belirlemek için izleme (post hoc) teslerinden Tukey analizi tercih edilmiştir. Değişkenlerin siber mağduriyet düzeyini yordama düzeylerini incelemek için çok yönlü regresyon analizleri yapılmıştır. Yanıtların sıklıklarının tespit edilmesi için ise frekans analizleri kullanılmıştır. Yorumlamada .05 ve .001 anlamlılık düzeyleri tercih edilmiştir.

Çalışma grubu

Araştırma 2017-2018 eğitim öğretim dönemi bahar yarıyılında İstanbul ili Kadıköy İlçesinde bulunan resmi ve özel 20 okulda gerçekleşmiştir. Katılımcı olarak bu okullarda eğitim alan 5., 6., 7., 8., 9., 10., 11. ve 12. sınıflara devam eden 1752 öğrenciye ulaşılmıştır. Öğrencilerin 983 (%56,1) tanesi kız, 769 (%43,9) tanesi ise erkektir.

Tablo 1. Ebeveynlerin eğitim düzeyleri

	Anne Eğitimi		Baba Eğitimi	
	n	%	n	%
Okur-Yazar Değil	59	3,4	11	0,6
Sadece Okur-Yazar	38	2,2	35	2,0
İlkokul Mezunu	385	22,0	250	14,3
Ortaokul Mezunu	316	18,0	374	21,3
Lise Mezunu	455	26,0	494	28,2
Üniversite Mezunu	410	23,4	467	26,7
Yüksek lisans - Doktora Mezunu	89	5,1	121	6,9
Toplam	1752	100,0	1752	100,0

Çalışma grubunu oluşturan öğrenciler 10 ile 17 yaş arasındadır. Katılan öğrencilerin 192'si (%11) 5.sınıf; 233'ü (%13,3) 6.sınıf; 236'sı (%13,5) 7.sınıf; 216'sı (%12,3) 8.sınıf; 262'si (%15) 9.sınıf; 261'i (%14,9) 10.sınıf; 195'i (%11,1) 11.sınıf ve 157'si (%9) 12.sınıf öğrencisidir. 125 (%7,1) öğrencinin ailesinin gelir düzeyi 1000 TL altında; 316 (%18)'sının gelir düzeyi 1001-

2000 TL arasında; 377 (%21,5)'sinin gelir düzeyi 2001-3000 TL arasında; 934 (%53,3)'ünün gelir düzeyi 1001-2000 TL arasındadır. Öğrencilerin 1541 (%88)'inin anne-babası birlikte olup; 179 (%10,2)'unun ebeveynleri boşanmış; 5 (%0,3)'ünün annesi vefat etmiş; 27 (%1,5)'sinin babası vefat etmiştir. Öğrencilerin anne ve babalarının eğitim durumu ise Tablo 1'de sunulmuştur.

Bulgular

Siber mağduriyet düzeyinin cinsiyete göre sonuçları

Siber mağduriyet düzeyinin cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığının tespiti için parametrik testlerden T-test analizi yapılmış, sonuçlar Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Toplam siber mağduriyet puanlarının cinsiyete göre dağılımı

	Kızlar		Erkekler		t		p	
	n	X	SS	n	X	SS		
Siber mağduriyet	983	29,21	7,72	769	30,17	9,69	-2,241	.025*

* $p=.025$; $p<.05$ anlamlı farklılaşma vardır.

T-test analiz sonuçlarına göre cinsiyete göre toplam siber mağduriyet puanları arasında anlamlı farklılaşma bulunmuştur ($p=.025$, $p<.05$). Farklılaşmanın yönü incelendiğinde kızların siber mağduriyet puanlarının ($X=29,21$) erkeklerin puanlarına ($X=30,17$) göre anlamlı şekilde daha düşük olduğu görülmüştür [$t=-2,241$; $p<.05$].

Siber mağduriyet düzeyinin sınıflara göre sonuçları

Siber mağduriyet düzeyinin öğrencilerin eğitim gördükleri sınıf kademe-lerine göre farklılaşıp farklılaşmadığının tespiti için ANOVA tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. ANOVA sonuçlarına göre sınıflar arasında ileri düzeyde anlamlı farklılaşma tespit edilmiştir [$F(7,1744)=6,27$, $p<.001$]. Farklılaşmanın hangi sınıf düzeyleri arasında olduğunu ve bu

farklılaşmanın yönünü bulabilmek için izleme (post hoc) testlerinden Tukey analizi yapılmıştır. Buna göre sırasıyla; 5. sınıflar ile 10. sınıflar arasında anlamlı farklılaşma ($p=.002$, $p<.05$) olup mağduriyet 10. sınıflarda yüksek; 5. sınıflar ile 11. sınıflar arasında ileri düzeyde anlamlı farklılaşma ($p=.000$, $p<.001$) olup mağduriyet 11. sınıflarda yüksek; 6. sınıflar ile 10. sınıflar arasında anlamlı farklılaşma ($p=.004$, $p<.05$) olup mağduriyet 10. sınıflarda yüksek; 6. sınıflar ile 11. sınıflar arasında ileri düzeyde anlamlı farklılaşma ($p=.001$, $p<.001$) olup mağduriyet 11. sınıflarda yüksek; 7. sınıflar ile 10. sınıflar arasında ileri düzeyde anlamlı farklılaşma ($p=.001$, $p<.001$) olup mağduriyet 10. sınıflarda yüksek; 7. sınıflar ile 11. sınıflar arasında ileri düzeyde anlamlı farklılaşma ($p=.000$, $p<.001$) olup mağduriyet 11. sınıflarda yüksek bulunmuştur.

Siber mağduriyet düzeyinin ebeveyn eğitim durumuna göre sonuçları

Anne ve babaların eğitim düzeyine göre siber mağduriyet puanlarını karşılaştırmak için ANOVA tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Buna göre annenin eğitim düzeyine göre çocukların siber mağduriyet puanları arasında anlamlı farklılaşma bulunmamıştır [$F(6,1745)=1,88$, $p>.05$]. Babanın eğitim düzeyine göre çocukların siber mağduriyet puanları arasında anlamlı farklılaşma bulunmamıştır [$F(6,1745)=0,76$, $p>.05$].

Siber mağduriyet düzeyinin ebeveyn medeni durumlarına göre sonuçları

Ebeveyn medeni durumuna göre çocukların siber mağduriyet puanlarını karşılaştırmak için ANOVA tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Ebeveynlerin medeni durumuna göre çocukların siber mağduriyet puanları arasında anlamlı farklılaşma bulunmamıştır [$F(3,1748)=1,27$, $p>.05$].

Siber mağduriyet düzeyinin gelir durumlarına göre sonuçları

Gelir duruma göre durumuna göre çocukların siber mağduriyet puanlarını karşılaştırmak için ANOVA tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Gelir durumuna göre çocukların siber mağduriyet puanları arasında anlamlı farklılaşma bulunmamıştır [$F(3,1748)=1,38$, $p>.05$].

Siber mağduriyet düzeyinin internet süresinin denetimine göre sonuçları

Siber mağduriyetinin çocukların internete girme süresinin denetlenip denetlenmediğine göre farklılaşmasının tespiti için T-test analizleri yapılmış, sonuçlar Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Siber mağduriyet düzeyinin internet denetimine göre sonuçları

	Denetim var		Denetim yok		t		p	
	n	X	SS	n	X	SS		
Siber mağduriyet	844	29,16	8,56	908	30,08	8,72	-2,221	.026*

* $p=.026$, $p<.05$ anlamlı farklılaşma vardır.

T test analiz sonuçlarında; internete girme süresinin denetlenmesine ve denetlenmemesine göre öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma bulunmuştur ($p=.026$, $p<.05$). Farklılaşmanın yönü incelendiğinde internete girme süresinin denetleniyor oluşu ($X=29,16$) denetimin olmayışına ($X=30,08$) göre daha düşük siber mağduriyet düzeyine işaret etmektedir [$t=-2,221$; $p<.05$].

Siber mağduriyet düzeyinin internete girme amacına göre sonuçları

Siber mağduriyet puanlarının internet kullanım amaçlarına göre farklılaşp farklılaşmadığının tespiti için ANOVA tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. ANOVA sonuçlarına göre internete giriş amacına göre siber mağduriyet puanlarında ileri düzeyde anlamlı farklılaşma tespit edilmiştir [$F(9,1742)=6,68$, $p<.001$]. Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu ve bu farklılaşmanın yönünü bulabilmek için izleme (post hoc) testlerinden Tukey analizi yapılmıştır. Buna göre sırasıyla; ders-ödev maksadıyla internete girenler ile oyun oynamak için internete girenler arasında ileri düzeyde anlamlı farklılaşma ($p=.000$, $p<.001$) olup mağduriyet ders-ödev için internete girenlerde düşük; ders-ödev maksadıyla internete girenler ile film izlemek için internete girenler arasında ileri düzeyde anlamlı farklılaşma ($p=.000$, $p<.001$) olup

mağduriyet ders-ödev için internete girenlerde düşük; ders-ödev maksadıyla internete girenler ile sosyal ağlara girmek için internete girenler arasında ileri düzeyde anlamlı farklılaşma ($p=.000$, $p<.001$) olup mağduriyet ders-ödev için internete girenlerde düşük; ders-ödev maksadıyla internete girenler ile müzik dinlemek için internete girenler arasında ileri düzeyde anlamlı farklılaşma ($p=.000$, $p<.001$) olup mağduriyet ders-ödev için internete girenlerde düşük bulunmuştur.

Siber mağduriyet düzeyinin internete girme süresine göre sonuçları

Siber mağduriyet puanlarının internet kullanım sürelerine göre farklılaşıp farklılaşmadığının tespiti için ANOVA tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. ANOVA sonuçlarına göre internete giriş süresine göre siber mağduriyet puanları arasında ileri düzeyde anlamlı farklılaşma tespit edilmiştir [$F(3,1748)=33,01$, $p<.001$]. Farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu ve bu farklılaşmanın yönünü bulabilmek için izleme (post hoc) testlerinden Tukey analizi yapılmıştır. Buna göre sırasıyla; bir saatten az internete girenler ile 1-3 saat arası internete girenler arasında anlamlı farklılaşma ($p=.050$, $p<.05$) olup mağduriyet 1-3 saat arası internete girenlerde yüksek; bir saatten az internete girenler ile 6 saatten fazla internete girenler arasında ileri düzeyde anlamlı farklılaşma ($p=.000$, $p<.001$) olup mağduriyet 6 saatten fazla internete girenlerde yüksek; bir saatten az internete girenler ile 4-6 saat arası internete girenler arasında ileri düzeyde anlamlı farklılaşma ($p=.000$, $p<.001$) olup mağduriyet 4-6 saat arası internete girenlerde yüksek bulunmuştur. 1-3 saat arası internete girenler ile 4-6 saat arası internete girenler arasında anlamlı farklılaşma ($p=.013$, $p<.05$) olup mağduriyet 4-6 saat arası internete girenlerde yüksek; 1-3 saat arası internete girenler ile 6 saatten fazla internete girenler arasında ileri düzeyde anlamlı farklılaşma ($p=.000$, $p<.001$) olup mağduriyet 6 saatten fazla internete girenlerde yüksek bulunmuştur.

Siber mağduriyet düzeyinin kişisel cep telefonu oluşuna göre sonuçları

Siber mağduriyetinin çocukların kişisel bir cep telefona sahip oluşlarına göre farklılaşmasının tespiti için T-test analizi yapılmış, sonuçlar Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Siber mağduriyet düzeyinin kişisel cep telefonu oluşuna göre sonuçları

	Telefonu var		Telefonu yok		t		p	
	n	X	SS	n	X	SS		
Siber mağduriyet	1481	29,98	8,59	271	27,73	8,72	3,919	.000*

* $p=.000$; $p<.001$ ileri düzeyde anlamlı farklılaşma vardır.

T-test analiz sonuçlarında; kişisel bir cep telefona sahip oluştıra göre öğrencilerin siber mağduriyet düzeyleri arasında ileri düzeyde anlamlı farklılaşma bulunmuştur ($p=.000$, $p<.001$). Farklılaşmanın yönü incelendiğinde siber mağduriyet; kişisel bir cep telefona sahip olan ($X=29,98$) öğrencilerde telefonu olmayanlara ($X=27,73$) göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur [$t=3,919$; $p<.001$].

Cihaz ve internet kullanımının siber mağduriyet düzeyine etkisine ilişkin sonuçlar

Cihaz ve internet kullanımı ile ilgili bazı değişkenlerin siber mağduriyet puanları üzerindeki yordayıcı etkisini incelemek amacıyla çoklu regresyon analizi yapılmış, sonuçlar Tablo 5'te gösterilmiştir.

Çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre; Tablo 5'te yer alan değişkenlerin siber mağduriyet üzerinde ileri düzeyde anlamlı etkisinin olduğu ($p=.000$, $p<.001$); ancak bu değişkenlerin siber mağduriyetin %7'sini açıklayabildiği görülmüştür [ayarlanmış (adjusted) $R^2=.067$].

Bu değişkenler arasında internet kaynağı ($p=.020$, $p<.05$) ve internete bağlanılan yer ($p=.003$, $p<.05$) siber mağduriyeti yordamadaki anlamlı etkisi görülürken; kullanım amacı ($p=.000$, $p<.001$) ve günlük kullanım süresinin ($p=.000$, $p<.001$) siber mağduriyeti yordamada ileri düzeyde anlamlı etkisinin olduğu görülmüştür.

Tablo 5. Cihaz ve internet kullanımı ile ilgili bazı değişkenlerin siber mağduriyet üzerindeki yordayıcı etkisi çoklu regresyon analizi sonuçları

Değişkenler	B	Std. hata	ß	t	P
En çok kullanılan cihaz	-,030	,340	-,002	-,089	,929
Kişisel bilgisayar	-,706	,805	-,041	-,877	,381
Kişisel bilgisayar süresi	-,111	,205	-,024	-,542	,588
Kişisel akıllı telefon	-1,844	1,060	-,077	-1,740	,082
Kişisel akıllı telefon süresi	,189	,204	,036	,926	,355
Kişisel tablet	1,086	,929	,063	1,170	,242
Kişisel tablet süresi	-,237	,244	-,052	-,971	,332
Evde internet	-,038	,658	-,001	-,057	,954
Kişisel internet	,399	,536	,020	,745	,456
Dışardan internet	,301	,702	,016	,429	,668
İnternet kaynağı	-,424	,182	-,087	-2,328	,020
Denetimin varlığı	,033	,420	,002	,079	,937
Kullanım amacı	,421	,112	,089	3,777	,000
Günlük kullanım süresi	1,896	,243	,195	7,792	,000
Bağlanılan yer	,978	,332	,071	2,950	,003
Offline süre	-,028	,123	-,005	-,226	,821
Mesajlaşma	-,206	,167	-,030	-1,237	,216

R²=,076; R=,276; ayarlanmış (adjusted) R²=,067

Tartışma ve sonuç

Bu çalışmada siber mağduriyet olgusunun teknoloji kullanımı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla ortaokul ve lise düzeyinde öğrenim görmekte olan 1752 öğrenciye siber mağduriyet ölçeği uygulanarak sonuçlar kapsamlı olarak incelenmiştir. Araştırmanın

sonuçları siber mağduriyetin ortaokul ve lise öğrencileri arasında önemli bir problem olduğunu göstermektedir.

Araştırma sonuçlarına göre öğrencilerin %31 i (n=543) siber mağduriyet olarak tanımlanabilecek davranışlarla karşılaştıklarını bildirmiş, ancak genel puanları değerlendirildiğinde bunun düşük düzeyde bir siber mağduriyete işaret ettiği görülmüştür. Sıklıkla karşılaşılan siber mağduriyet davranışları değerlendirildiği zaman %26.7 si internette kendisine hoşlanmadığı mesajlar gönderildiğini, %25.6 sı telefonla arayarak rahatsız edildiğini, %24 ü yüzüne karşı söyleyemedikleri şeyleri internette ya da cep telefonunda başkalarının kendisine rahatlıkla söylediklerini, %18.1i cep telefonundan kendisine hoşuna gitmeyen mesajlar gönderildiğini ifade etmişlerdir. Kadıköy ilçesindeki öğrencilerin sık karşılaştıkları mağduriyet türleri, internet ya da cep telefonu yoluyla aldıkları mesajlar ve cep telefonu yoluyla rahatsız edilme olarak genellenebilir.

Araştırma sonuçları cinsiyet açısından değerlendirildiğinde; erkeklerin kızlara göre anlamlı şekilde daha fazla siber mağduriyet gösterdiklerini ortaya koymuştur. Mishna ve arkadaşları (2010) çalışmalarında siber mağduriyette erkeklerin kızlara oranla daha fazla mağdur olduğunu ortaya koymuştur. Daha önce belirtildiği gibi Arıca ve arkadaşlarının (2008) ülkemizde yaptığı araştırmada erkeklerin %13.4 ve kızların %10.4 ünün kendilerini siber zorbalık mağduru olarak tanımladığını, Erdur-Baker ve Kavşut (2007)'un araştırmaları ise erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla siber mağduriyete daha fazla uğradıklarını vurgulamıştır. Araştırmanın sonuçları, gerek ülkemizde gerek dünyada yapılan önceki çalışmaları destekler niteliktedir.

Araştırmanın sonuçlarına göre 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin siber mağduriyet puanları diğer sınıflara göre daha yüksek bulunmuştur. Bu bulgu 6. Sınıf öğrencilerinin 9. ve 10. sınıf öğrencilerinden daha düşük oranda siber mağduriyete uğradığını ortaya koyan literatürdeki diğer çalışma ile uyumlu bulunmuştur (Wang vd., 2009; Slonje ve Smith, 2008). Bu bulgu çocukların büyüdükçe internet ortamında daha çok zaman geçirmeleri, interneti sosyalleşmek için de kullanmaları ve dolayısıyla daha çok siber mağduriyet ile karşılaşmaları ile açıklanabilir.

Ebeveyn eğitim düzeyinin siber mağduriyet düzeyine etkisi araştırıldığında, anne ve babanın eğitim düzeyine göre çocuklarının siber

mağduriyeti arasında anlamlı ilişki gözlemlenmemiştir. Anne-baba medeni durumlarının yani anne ile babanın evli ya da boşanmış olmasının siber mağduriyet üzerinde anlamlı düzeyde etkisinin olmadığı görülmüştür. Benzer şekilde gelir durumlarına göre siber mağduriyet puanları arasında da anlamlı farklılaşma tespit edilememiştir. Yapılan bir çalışmada yüksek sosyoekonomik seviyenin siber mağduriyete uğramada yüksek risk taşıdığı, bunun bilgisayar ve cep telefonlarına ulaşımın iyi gelimli ailelerde daha kolay olmasıyla alakalı olabileceği öne sürülmektedir (Wang vd., 2009). Ancak bu çalışma önceki bulguları destekleyememiştir. Gelir durumu, ebeveynin medeni hali ve eğitim düzeyi bulguları birlikte değerlendirildiğinde siber mağduriyetin ebeveyn eğitim düzeyine ve sosyo-ekonomik statüye göre değişmediği söylenebilir. Araştırma sonuçlarında bir anlamlı ilişki kişisel cep telefonuna sahip olma ile siber mağduriyet arasında görülmüştür. Araştırma, kişisel bir cep telefonuna sahip olan öğrencilerde cep telefonu olmayan öğrencilere göre daha fazla siber mağduriyete uğradıklarını ortaya koymuştur. Buna göre kişisel bir cep telefonuna sahip olma siber mağduriyetin artmasında anlamlı bir etkiye sahiptir. Ancak kişisel bir cep telefonuna sahip olmak, gelir düzeyinin yüksekliği ya da düşüklüğü ile açıklanamamaktadır. Bu bulgu daha çok kişisel cep telefonu olan çocukların teknolojik ortamda daha fazla erişilebilir olduğu ve dolayısıyla siber mağduriyete karşı daha savunmasız olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Bu araştırmanın ortaya koyduğu en çarpıcı sonuçlardan bir diğeri çocukların internete girişlerinin denetlendiği durumlarda denetimin olmadığı durumlara nazaran siber mağduriyet oranı daha düşük bulunmuştur. Bu bulgu ebeveyn denetiminin öneminin bir kez daha altını çizmektedir. Günlük internet kullanım süresinin artmasının siber mağduriyet üzerinde artan yönde bir etkisinin olduğu, internette geçirilen süre kısaltıkça siber mağduriyet puanlarının düştüğü görülmüştür. Bu bulgu ebeveynlerin çocukların günlük internet kullanım sürelerini sınırlandırmalarının yerinde bir uygulama olduğuna da işaret etmektedir. Siber mağduriyet ders-ödev için internete giren öğrencilerde düşük çıkarken; film izlemek, sosyal ağlara bağlanmak, oyun oynamak ve müzik dinlemek amacıyla internete girenlerde yüksek bulunmuştur. Elde

edilen bu veriler bu platformlarda çocukların siber mağduriyet tehlikesine karşı daha bilgili olmalarını elzem kılmaktadır.

Siber zorbalık alanında yapılan araştırmalar siber zorbalığı anlamada ve online ortamdaki risk faktörlerini azaltmada çok önemlidir. Çocuklar ve gençler için online ortamdaki riskleri azaltmak, onların online aktiviteleriyle ilgili güvenli bir ortam oluşturup internetin sağladığı bilgi edinme ve sosyal destek bulma imkanları gibi olumlu elementleri güçlendirmek çok önemlidir.

Öneriler

Yetişkin bilinci konusu, siber mağduriyeti önlemek açısından çok önemlidir. Birçok araştırma okullar tarafından siber zorbalığa karşı etkili eylem planı hazırlanmasının önemini ve öğretmenlerin ve ebeveynlerin siber zorbalık mağduriyetleri hakkında farkındalığını artırıcı çalışmaların önemini vurgulamıştır (Slonje ve Smith, 2008). Siber zorbalıkla mücadele etmek ve onun kişiler üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için hem sanal ortamda hem gerçek hayatta güvenlikleri artırmak gereklidir. Toplumun siber zorbalık hakkında farkındalığının artırılması ve siber zorbalığa karşı duyarlılığını artırıcı çalışmalara yer verilmelidir. Teknolojik gelişmelerin insan hayatına etkisine bakıldığında, teknolojik araçların yaşamlara çok erken dönemlerde dahil olduğu ve hayatın neredeyse vazgeçilmez bir parçası haline geldiği görülebilir. Bu durumda internet kullanımı ve sanal dünya konusunda insanlara çok erken yaşta itibaren özellikle temel bilgi kavramlar, bilgilerin bulunduğu ortamlar, bilginin korunacak nitelikleri, bilgi güvenliğine ilişkin güncel tehdit ve saldırılar, dikkat edilmesi gereken kurallar, şifre güvenliği, yasal düzenlemeler, bireyin sorumlulukları gibi bilişim sistemlerinde teknoloji ve güvenlik bilgisi eğitimi verilerek farkındalık kazandırılması önemlidir (Şahinaslan, Kandemir ve Şahinaslan, 2009).

Sınırlılıklar

Araştırma öğrencilerin kendi değerlendirmelerine (self-report) dayanmaktadır. Uygulama sırasında bazı öğrenciler yanıt vermekten

kaçınma, başına gelenleri küçümseme ya da abartma eğiliminde olmuş olabilirler.

Teşekkür

Araştırma verilerinin toplanmasındaki ve veri girişlerindeki emeklerinden ötürü Kadıköy Rehberlik ve Araştırma Merkezi çalışanları Nuray Özbosnalıoğlu ve Selvi Öztürk'e teşekkür ederiz.

EXTENDED ABSTRACT

Cyber Victimization

*

Nesrin Duman – Esra Nihan Bridge

Bartın University – Ministry of National Education

The internet environment provides a potential area for exploitation and victimization. Cyber bullying has been described in the literature as bullying in digital media also known as electronic bullying or digital bullying. While mobile phones, computers and tablets can appear as devices, e-mail, text messages (sms), websites, social media, and online games can be used just as frequently. Cyber bullying can manifest itself in the form of sending, sharing, disseminating negative, damaging, wrong, or harsh content, or sharing one's private information (for example, to embarrass, humiliate or degrade someone). Cyber bullying has become a major problem area in the world, in particular amongst middle school and high school students. Therefore, this study focused on this age group. Little research has been conducted that comprehensively examines cyber victimization with a large and diverse sample.

The aim of the current study is to investigate the prevalence, impact, and differential experience of cyber bullying victimization comprehensively. The participants of the study consist of 1752 middle and high school students in Kadikoy which is one of the largest districts of İstanbul. Students are selected from twenty different schools in this district, during the springtime of the 2017-2018 academic year. In order to collect research data, the cyber victimization inventory and personal information questionnaire were used. These surveys examined the relationship between cyber victimization and technology use and students' sociodemographic information. SPSS-22 for Windows program has been the preferred method for data analysis. For the comparisons between groups, T-test and Anova analysis were used in the parametric tests. Frequency analyses were performed to determine the frequency of responses to the research questions. In addition, multiple regression analyses was used to assess the predictors of cyber victimization.

As a result of the research, it was observed that male students experienced significantly higher cyber victimization than females [$t=-2,241$; $p<.05$]. Also, the results demonstrated that 10th and 11th grade students have experienced more cyber victimization compared to 6th, 7th, 8th, and 9th grade students. Looking at the details of the findings; there was a significant difference between the 5th grade and the 10th grade students ($p = .002$, $p <.05$) and the victimization was high in the 10th grade; there was a significant difference at the .001 level between the 5th grade and the 11th grade ($p = .000$, $p <.001$) and the victimization was high in the 11th grade; there was a significant difference between the 6th grades and the 10th grade ($p = .004$, $p <.05$) and the victimization was high in the 10th grade; there was a significant difference between the 6th grade and the 11th grade ($p = .001$, $p <.001$) and the victimization was high in the 11th grade; there was a significant difference between the 7th and 10th grades ($p = .001$, $p <.001$) and the victimization was high in the 10th grade; there was a significant difference between 7th and 11th grades ($p = .000$, $p <.001$) and the victimization was high in the 11th grade.

In terms of sociodemographic variables, no significant difference was found between cyber victimization scores of children according to mother's level of education [$F(6,1745) = 1,88$, $p >.05$]. There was also no significant difference between the cyber victimization scores of children according to the educational level of the father [$F(6,1745) = 0.76$, $p >.05$]. Regarding the marital status of parents, no significant difference was found between cyber victimization scores of children [$F(3,1748) = 1,27$, $p >.05$]. Lastly, no significant difference was found between cyber victimization scores of children according to family income [$F(3,1748) = 1,38$, $p >.05$]. Considering the variables related to the use of technology, when internet access was not supervised by the parents and students' time of internet usage increased, it was found that they experienced cyber victimization significantly more [$t=-2,221$; $p<.05$]. Furthermore, as the time spent on the internet increased the level of cyber victimization increased symmetrically.

In cases where students have a personal mobile phone, cyber victimization appeared as extremely high [$t=3,919$; $p<.001$]. In addition, considering the students' intention to access the internet, it has been found that the level of cyber victimization is low for those who used the internet for

homework. In the results of multiple regression analysis, all the variables examined were able to explain only 7% of cyber victimization [adjusted $R^2 = .067$]. Among these variables, the duration of internet usage and the purpose of internet access were found to be significantly related in predicting the cyber victimization. This research contributes to the literature in terms of explaining cyber victimization and related factors. Understanding the level of cyber victimization that children are exposed to and the factors related to victimization are important for reinforcing studies to prevent bullying behaviors in the online environment. This current research is intended to be the source of further studies.

Kaynakça / References

- Arıca, T., Kınay, H. ve Tanrıku, T. (2012). Siber zorbalık ölçeği'nin ilk psikometrik bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 101-114.
- Arıca, T., Siyahhan, S., Uzunhasanoğlu, A., Sarıbeyoğlu, S., Cıplak, S., Yılmaz, N., Memmedov, C. (2008). Cyberbullying among Turkish Adolescents. *Cyberpsychology ve Behavior*, 3(11), 253-261.
- Beran, T., ve Li, Q. (2005). Cyber-harassment: A study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32(3), 265-277.
- Dooley, J.J., Gradinger, P., Strohmeier, D., Cross, D., Spiel, C. (2010). Cyber-Victimisation: The association between help-seeking behaviours and self-reported emotional symptoms in Australia and Austria. *Australian Journal of Guidance and Counseling*, 20 (2), 194-209.
- Duman, N. (2019). Travma sonrası büyüme ve gelişim. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, 4(7), 178-184.
- Duman, N. (2018). *Peri masalları ve çizgi animasyon filmlerindeki zihin durumlarının incelenmesi*. (Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Erdur-Baker, Ö., Kavşut, F. (2007). Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.
- Karasar, N. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemi kavramlar ilkeler teknikler*. Ankara: Nobel.

- Mishna, F., Cook, C., Gadalla, T., Daciuk, J., ve Solomon, S. (2010). Cyber bullying behaviors among middle and high school students. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(3), 362-74. DOI: 10.1111/j.1939-0025.2010.01040.x
- Mishna, F., Saini, M., Solomon, S. (2009). Ongoing and online: Children and youth's perceptions of cyber bullying. *Children and Youth Services Review*, 31, 1222–1228.
- Mitchell, K.J., Finkelhor, D., ve Wolak, J. (2003). Victimization of youth on the internet. *Journal of Aggression, Maltreatment ve Trauma*, 8(1/2), 1-39.
- Mitchell, K.J., Ybarra, M. ve Finkelhor, D. (2007). The relative importance of online victimization in understanding depression, delinquency and substance use. *Child Maltreatment*, 12(4), 314-324.
- O'Connell, R., Price, J., ve Barrow, C. (2004). Emerging trends amongst primary school children's use of the internet. UK: Cyberspace Research Unit, University of Central Lancashire.
- Smith, P.K., Mahdavi, J., Carvalho, M., Fisher, S., Russell, S., ve Tippett, N. (2008). Cyberbullying: Its nature and impact in secondary school pupils. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49, 376–385.
- Slonje, R., ve Smith, P. K. (2008) Cyberbullying: Another main type of bullying? *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147–154.
- Şahinaslan, E., Kandemir, R. ve Şahinaslan, Ö. (2009). Bilgi Güvenliği Farkındalık Eğitimi Örneği. Akademik Bilişim '09 - XI. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri, (s. 189-194). Urfa.
- Wang, J., Iannotti, R. J., ve Nansel, T. R. (2009). School bullying among adolescents in the United States: physical, verbal, relational, and cyber. *Journal of Adolescent Health*, 45, 368–375. Doi: 10.1016/j.jadohealth.2009.03.021
- What is cyberbullying (2019, 08 Ocak). Erişim adresi: <https://www.stop-bullying.gov/cyberbullying/what-is-it/index.html>
- Willard, N. E. (2007). *Cyber-bullying and cyber-threats: Responding to the challenge of online social aggression, threats, and distress*. Illinois: Research Press.

Kaynakça Bilgisi / Citation Information

Duman, N. ve Bridge, E.N. (2019). Siber mağduriyet. *OPUS–Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 1156-1178. DOI: 10.26466/opus.528679